

DEN MARKEDSPOLITISKE SITUATION

Af JENS CHRISTENSEN*

De fleste kender efterhånden Rom-traktaten og de paragraffer, hvorpå samarbejdet indtil nu især er baseret, dvs. bestemmelserne om toldunionen, den fælles landbrugspolitik, etablerings- og konkurrencepolitik samt reglerne om arbejdskraft og kapital. Mange kender – omend mindre godt – de områder, hvor det hidtil er gået langsomt, som f.eks. transportpolitikken, energipolitikken, harmonisering af den interne lovgivning, den fælles handelspolitik og den fælles fiskeripolitik. Også her er de første skridt til opfyldelse af Rom-traktatens målsætninger imidlertid taget, og det vil sikkert være en fejltagelse at tro, at man ikke kommer videre, selv om det vil tage sin tid. På andre områder, der kun lige er berørt i Rom-traktaten, såsom valutapolitikken, skattepolitikken og konjunktur- og indkomspolitikken, er man ved at komme i gang med et samarbejde, der kan føre vidt, hvis den politiske vilje hertil er til stede.

Diskussionen om, hvorvidt tiltrædelse af Rom-traktaten også indebærer dansk deltagelse i et *politisk* samarbejde, er i og for sig lidt futil. Grænsen mellem økonomi og politik er som bekendt flydende. Lande, der samarbejder intimt på det økonomiske område, kan selvsagt ikke i det lange løb modarbejde hinanden på det, man sædvanligvis forstår ved det politiske område. Specielt med hensyn til denne centrale del af klassisk udenrigspolitik, der traditionelt koncentrerer sig om militære problemer, har Danmark i årevis arbejdet snævert sammen med England og de seks fællesmarkedslande. Om fornødent kan man samtidig berolige sig med, at de seks fællesmarkedslande i længere tid på de fleste konkrete politiske områder har været ret uenige, og der derfor synes at være lange udsigter for et delvis overstatsligt samarbejde inden for det såkaldte politiske område, af samme art, som vi – i hvert fald på papiret – kender det på det økonomiske område. Man forsøgte på ny på topmødet i Rom blot at få institutionaliseret regelmæssige møder mellem de Seks' udenrigsministre om udenrigspolitiske problemer,

* Udenrigsråd, chef for Udenrigsministeriets økonomisk-politiske afdeling. Artiklen er udarbejdet på grundlag af et foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 11. maj 1967.

DEN MARKEDSPOLITISKE SITUATION

Af JENS CHRISTENSEN*

De fleste kender efterhånden Rom-traktaten og de paragraffer, hvorpå samarbejdet indtil nu især er baseret, dvs. bestemmelserne om toldunionen, den fælles landbrugspolitik, etablerings- og konkurrencepolitik samt reglerne om arbejdskraft og kapital. Mange kender – omend mindre godt – de områder, hvor det hidtil er gået langsomt, som f.eks. transportpolitikken, energipolitikken, harmonisering af den interne lovgivning, den fælles handelspolitik og den fælles fiskeripolitik. Også her er de første skridt til opfyldelse af Rom-traktatens målsætninger imidlertid taget, og det vil sikkert være en fejltagelse at tro, at man ikke kommer videre, selv om det vil tage sin tid. På andre områder, der kun lige er berørt i Rom-traktaten, såsom valutapolitikken, skattepolitikken og konjunktur- og indkomspolitikken, er man ved at komme i gang med et samarbejde, der kan føre vidt, hvis den politiske vilje hertil er til stede.

Diskussionen om, hvorvidt tiltrædelse af Rom-traktaten også indebærer dansk deltagelse i et *politisk* samarbejde, er i og for sig lidt futil. Grænsen mellem økonomi og politik er som bekendt flydende. Lande, der samarbejder intimt på det økonomiske område, kan selvsagt ikke i det lange løb modarbejde hinanden på det, man sædvanligvis forstår ved det politiske område. Specielt med hensyn til denne centrale del af klassisk udenrigspolitik, der traditionelt koncentrerer sig om militære problemer, har Danmark i årevis arbejdet snævert sammen med England og de seks fællesmarkedslande. Om fornødent kan man samtidig berolige sig med, at de seks fællesmarkedslande i længere tid på de fleste konkrete politiske områder har været ret uenige, og der derfor synes at være lange udsigter for et delvis overstatsligt samarbejde inden for det såkaldte politiske område, af samme art, som vi – i hvert fald på papiret – kender det på det økonomiske område. Man forsøgte på ny på topmødet i Rom blot at få institutionaliseret regelmæssige møder mellem de Seks' udenrigsministre om udenrigspolitiske problemer,

* Udenrigsråd, chef for Udenrigsministeriets økonomisk-politiske afdeling. Artiklen er udarbejdet på grundlag af et foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 11. maj 1967.

men fortsat uden held. Selv om baggrunden herfor – uenighed om Englands deltagelse – er forståelig, anser jeg det for beklageligt.

Vesteuropa vil næppe fuldt ud kunne leve op til sine forpligtelser over for udviklingslandene, hvis det ikke opnår en højere grad af økonomisk og politisk samling. Det er vel også på længere sigt uholdbart at overlade det konkrete og kontante ansvar for, hvad der sker i verdenspolitikken, til USA og Sovjetunionen. Mange problemer ville måske være lettere at løse, hvis Europa blev en mere jævnbyrdig partner både i økonomisk og politisk henseende. Det har man allerede delvis erkendt med hensyn til rumforskning og udnyttelse af atomenergi og er ved at erkende på hele det teknologiske område. En større europæisk jævnbyrdighed ville formentlig efterhånden også kunne lette Øst-Vest-relationerne, som jo – trods visse glædelige fremskridt – med hensyn til de fundamentale spørgsmål efterhånden er frosset fast.

Vi har i de forløbne år ofte anvendt udtrykket »den brede europæiske løsning«. Oprindeligt dækkede det især ønsket om at få forenet vore to hovedmarkeder, det engelske og det tyske. Efterhånden som betydningen af det nordiske marked er vokset, er dette blevet inddraget under målsætningen i den brede løsning. Samtidig er spørgsmålet om bevarelsen af det frie nordiske marked, der nu – i modsætning til 1961 – er realiseret for industrivarer, blevet et hovedproblem. *Norge* er denne gang intet problem i den forstand, at det vel kan betragtes som givet, at Norge i løbet af juli måned vil ansøge om medlemskab. Norge vil endda tilsyneladende uden vanskelighed kunne opnå den for selve medlemskabet fornødne tre fjerdedels majoritet i Stortinget. Heller ikke *Finland* er tilsyneladende særlig nervøs ved situationen. Man er indstillet på at løse problemerne på konkret basis, hvis og når de måtte opstå. *Sverige* ville formentlig hellere have set, at det britiske initiativ var kommet noget senere, dels fordi der er en vis udvikling i gang i den svenske opinion, dels fordi Rom-traktaten da muligvis ville være blevet revideret i en for Sverige lettere acceptabel retning. Det er vanskeligt for den samme svenske regering og delvis den samme rigsdag i dag at tage en anden stilling, end man gjorde i 1961, til nøjagtig den samme traktat, selv om man i de forløbne år har kunnet konstatere, at de få reservationer, som det generelle svenske neutralitetsforbehold i sin tid udkrystalliseredes i, hidtil ikke har spillet nogen rolle i praksis. Samtidig har erfaringerne fra Grækenlands og Tyrkiets associering og Østrigs årelange forhandlinger herom tydeligt vist, at en associeret stat let kommer til at spille en sekundær rolle i samarbejdet, fordi den ikke er med, når beslutningerne træffes. Det synes, som om Sverige omtrent samtidig med Norge vil anmode om forhandlinger om tilknytning til EEC uden på forhånd at angive, hvilken form for tilknytning der sigtes imod. Det forekommer ikke sandsynligt, at man ret længe vil kunne undgå at bekende kulør, men med den fornødne smidig-

hed skulle der forhåbentlig kunne findes en løsning på Sveriges problem, og i velforstået egeninteresse må det blive en vigtig forhandlingsopgave for Danmark og Norge at medvirke til at bane vejen herfor.

Et spørgsmål, der vil blive stillet mange gange i den kommende tid, er naturligvis, om det vil lykkes. Vil England, Danmark og andre interesserede lande komme ind i EEC? Ingen kan svare på det i dag. Frankrig er utvivlsomt negativt indstillet, men general de Gaulle har formentlig endnu ikke gjort sin stilling endeligt op. Kun gennem forhandlinger kan Englands muligheder og Frankrigs gode vilje prøves. Alene derfor er det ulejligheden værd. For mig er der imidlertid ingen tvivl om, at Storbritannien har gode muligheder for at nå det ønskede resultat, dels fordi det tilsyneladende er fast besluttet på – trods den franske modvilje – ikke at ville lade sig »ryste af«, dels fordi det – i modsætning til sidste gang – fuldt ud er klar over de mange vanskeligheder, der skal overvindes. Sidste gang tog England det på forhånd for givet, at stormagten Storbritannien ikke kunne holdes ude, hvis det ville »gå i land« på kontinentet. Det er ikke tilfældet i dag, og det giver en stærkere forhandlingsposition.

Hvad vil der nu ske i de kommende måneder? De Seks er allerede involveret i en længere procedurediskussion. Rom-traktatens art. 237 indeholder to elementer: en høring af Kommissionen og en enstemmig beslutning i Ministerrådet om optagelse af forhandlinger. Sidste gang undlod Kommissionen at udtale sig om mulighederne for britisk og dansk medlemskab, fordi den britiske ansøgning tog sigte på *betingelserne* for medlemskab og indskrænkede sig til at anbefale omgående optagelse af forhandlinger herom. Fra fransk side går man nu stærkt ind for, at konsekvenserne specielt af britisk medlemskab nøje undersøges og overvejes mellem de Seks. Hvis de Seks herefter måtte blive enige om, at Storbritanniens og andre interesserede landes optagelse ikke på afgørende måde vil ændre Fællesskabets karakter, og at forhandlinger derfor vil kunne optages, må de Seks indbyrdes på de væsentlige punkter søge at fastlægge deres forhandlingspositioner og tage stilling til forhandlingsproceduren. Først på dette grundlag vil Ministerrådet efter fransk opfattelse kunne tage stilling til, om forhandlinger med de ansøgende lande formelt vil kunne påbegyndes. Selv om optagelsesmaskineriet i Bryssel nu er sat i gang, vil man således komme langt hen på året, før England og Danmark vil blive indbudt til medlemskabsforhandlinger i Bryssel. Det kan dog ikke udelukkes, at der ligesom i oktober 1961 forinden forhandlingernes formelle åbning først vil finde en »høring« sted, hvor Danmark vil kunne redegøre for sine problemer og skitsere mulige løsninger.

Herefter synes der at være tre muligheder. For det *første*, at de Seks inklusive Frankrig accepterer de engelske forbehold og hurtigt, dvs. inden for 8-10 måneder, finder tilfredsstillende løsninger på disse og andre landes problemer. Ingen tør i dag rigtigt tro på denne mulighed. For det *andet*,

at Frankrig i løbet af nogle måneder konstaterer, at de engelske problemer er uløselige inden for Rom-traktatens rammer, og ligesom i 1963 afslår at fortsætte forhandlingerne. Denne mulighed forekommer heller ikke sandsynlig; fra fransk side, hvor man som bekendt nægter nogensinde at have nedlagt noget veto, vil man nødigt risikere at udfordre opinionen, hverken hjemme eller i de andre fem medlemslande. Det er altid en politisk belastning at skulle sige nej, enten det er velbegrundet eller ej. Den tredje mulighed er, at forhandlingerne trækker ud, dvs. at vi kommer henimod slutningen af 1968. Der er rige muligheder for at trække forhandlinger af denne art ud i årevis. Dels fordi man – hvis man vil – kan finde et utal af mere og navnlig mindre reelle problemer; mange er allerede fundet og blev udførligt fremhævet på general de Gaulles pressekonference i maj d.å., som f.eks. et udvidet Fællesskabs ændrede karakter, sterlings stilling som international valuta, de eksisterende betydelige sterlingbalancer, foreneligheden af kontrolproblemerne i EURATOM og i en eventuel ikke-spredningsaftale osv. Dels fordi de Seks' forhandlingsmaskineri, som vi så det sidst og har set det i Kennedy-runden, er uhyre tungtarbejdende. Det vil imidlertid være politisk vanskeligt for Labour-regeringen at affinde sig med, at forhandlingerne trækker væsentligt længere ud end sidste gang under den konservative regering (1½ år). Samtidig vil det være meget svært for den britiske regering – ligesom under Maudling-komiteens forhandlinger i 1958 – at skulle tage byrden af selv at skulle afbryde forhandlingerne, hvis man ikke har noget acceptabelt alternativ at byde oppositionen og offentligheden – og det er der i dag intet, der tyder på. En anden variant af denne tredje mulighed er, at Frankrig vel ikke nedlægger veto, men efter nogen tids forhandlinger foreslår en revision af Rom-traktaten. Frankrig har et gammelt løfte om, at senest tre år efter fusionen af de tre fællesskabseksekutiver, EEC-kommissionen, EURATOM-kommissionen og CECAs høje myndighed, skal der være foretaget en samarbejdning af de tre fællesskabstraktater, der på mange punkter er ret forskellige. Det er et løfte, som Frankrig har »betalt« for og næppe har glemt. Tages det op i den nævnte situation, kan man tænke sig enten, at de Seks først indbyrdes vil løse revisionsproblemet, eller at England opfordres til at deltage i forhandlingerne. Det vil kunne bringe de andre fem EEC-lande, der gerne ser Rom-traktaten i dens nuværende vidtrækkende form »overleve« general de Gaulle, i et vanskeligt dilemma med det resultat, at forhandlingerne – uden at Frankrig behøver at få skylden derfor – enten bryder sammen eller trækker yderligere ud.

Den i den senere tid især fra fransk side ofte ventilerede associeringsløsning for Storbritannien er næppe nogen aktuell mulighed. Selv om »associering« er et uklart begreb, hvis indhold kan variere mellem 1 og 99 procent medlemskab, ved England, hvad associering hidtil har betydet med hensyn til manglende indflydelse. Da dets initiativ utvivlsomt er mindst lige

så politisk som økonomisk begrundet, er det lidet sandsynligt, at en associeringsløsning vil være acceptabel for England, med mindre den indholdsmæssigt nærmer sig medlemskab og i løbet af en kortere årrække automatisk fører frem hertil. I så fald vil der i realiteten snarere være tale om en overgangsordning end en associeringsordning.

Jeg vil dog gerne her understrege, at jeg hører til dem, der tror, at Frankrig af mange grunde på lidt længere sigt vil være interesseret i britisk medlemskab. Europas fremtid vil ikke kunne formes efter fransk ønske uden i samarbejde med et »europæisk« indstillet England, der derfor før eller senere må accepteres som medlem. Hvorvidt Frankrig finder tiden moden hertil nu, dvs. i løbet af 2-3 år, tør jeg imidlertid ikke svare på. Det kan kun den nærmeste fremtid vise.

Jeg vil herefter vende mig til de mere specifikt danske problemer. Som det vil fremgå af den såkaldte chokrapport, er der ikke ret mange chok. Men jeg vil nu hellere have den kaldt chokrapport end charmerapport. Det sidste kan ligesom give indtryk af, at man har forsøgt at overliste nogen til at tro, at Danmarks tilslutning til fællesmarkedet vil forløbe uden problemer af nogen art. Udvalget har ikke på noget tidspunkt troet ad denne vej at kunne opnå paradisiske tilstande, hvad det så end er. Når rapporten er blevet så omfattende, skyldes det netop for en stor del, at der vil være mange problemer at løse. Det centrale er, at næsten alle disse problemer efter udvalgets opfattelse uden revolutionerende virkninger vil kunne løses ved interne danske foranstaltninger, herunder især tilpasning af dansk lovgivning og administrativ praksis. Det har her naturligvis spillet en rolle, at man på forhånd må formode, at mulighederne for i forbindelse med Danmarks optagelse at opnå nævneværdige ændringer i fællesmarkedets bestemmelser og praksis vil være yderst begrænsede for ikke at sige ikke eksisterende.

Man kan naturligvis diskutere, om alle disse interne tilpasninger er ulejligheden værd. Når man foretager denne vurdering, må man imidlertid huske, at alternativet til dansk medlemskab af EEC ikke er status quo. Det forudsættes i rapporten i overensstemmelse med den fra dansk side tilsigtede målsætning og med udvalgets mandat, at England og andre interesserede EFTA-lande tilsluttes EEC. Og under denne forudsætning tvivler jeg på, at ret mange ved nærmere eftertanke tør tage ansvaret for at holde Danmark udenfor. Selvfølgelig vil vi kunne overleve det, men muligheden for på længere sigt at følge med i den almindelige økonomiske vækst ville næppe være til stede, og dette handicap ville næppe kunne indhentes i overskuelig fremtid.

Naturligvis forudsætter alt dette, at vi selv bærer os nogenlunde fornuftigt ad og forstår at udnytte de muligheder, der åbnes. Vi løber naturligvis visse risici ved at lukke vore grænser op for frie bevægelser af varer, kapital og arbejdskraft, men Danmark står på de fleste områder så relativt godt

rustet til at deltage i et større marked, at disse risici burde være til at overse, hvis konjunktursituationen holder. Og under alle omstændigheder vil vi formentlig få en tilpasningsperiode på 2-3 år i den forstand, at vi i gunstigste fald næppe effektivt bliver medlem før i sidste halvdel af 1969.

Denne frist er også en del af baggrunden for, at udvalget ikke har fundet det tvingende nødvendigt for Danmarks vedkommende at kræve særlige overgangsordninger. Hermed være ikke sagt, at alle parter af praktiske grunde ikke vil være interesserede i visse tilpasningsfrister. Det er ikke praktisk politik at afskaffe alle toldsatser og afgifter fra den ene dag til den anden. Der er heller ingen grund til at skjule, at det næppe kan anses for taktisk klogt at anmode om særlige overgangsbestemmelser f.eks. for dansk industri samtidig med, at der lægges den største vægt på, at dansk landbrug straks fra Danmarks optagelse omfattes af fællesmarkedsreglerne.

Dette betyder, at vore forhandlinger med fællesmarkedet først og fremmest vil komme til at dreje sig om 1) de problemer, som eventuelle overgangsperioder for britisk landbrug vil skabe for dansk landbrugs hurtige indpasning i den fælles landbrugspolitik, 2) de tekniske tilpasningsproblemer, herunder især toldafviklingen og overgangen til fællestariffen samt 3) de problemer, der direkte er forbundet med et nyt medlemslands optagelse i fællesmarkedet, dvs. institutionelle problemer, bidragene til fælles fonds osv.

Jeg skal ikke fortabe mig i de mange tal, der illustrerer dansk eksportindustri exceptionelle fremgang i det sidste ti-år. Det er velkendt, at der i denne periode er sket noget i dansk industri, der kan tåle sammenligning med strukturomlægningen i dansk landbrug i 1880'erne. Toldafviklingen over for fællesmarkedet vil måske kunne bringe visse industrier – bl.a. tobak, skotøj, radio og television, glas, grøntkonserves og automobilsamlefabrikker – i vanskeligheder i hvert fald i en overgangstid. Der er også mulighed for omkostningsstigninger for råvarer (især i den stålforbrugende industri og i plastikindustrien), der totalt vil kunne beløbe sig til adskillige hundrede millioner kroner. Til gengæld vil eksportmulighederne blive forbedret, fordi fællesmarkedet åbner meget store potentielle afsætningsmuligheder.

Hovedgrunden til, at industrieksporten – trods tolddiskriminationen – hidtil er gået så godt, er først og fremmest de gode afsætningskonjunkturer. Samtidig betyder dansk industri stigende afhængighed af eksporten – nu 35 pct. af produktionen mod 19 pct. i 1950 – at dansk industri bliver mere følsom over for aktivitetssvingningerne i udlandet. Hvis man havde haft 1966-tallene med i rapporten – hvilket forhåbentlig lykkes i den endelige udgave – ville de have vist en betydelig mindre stigning i eksporten for store dele af dansk industri, ikke mindst til fællesmarkedet. Vi har måske nok i rapporten på grund af de hidtidige gode konjunkturer undervurderet tolddiskriminationens betydning i den aktuelle situation, hvor afsætningsmulighederne er mindre lovende. Der er derfor nok grund til at håbe på en

hurtig afskaffelse af tolddiskriminationen – uanset de konkrete beskyttelsesproblemer for enkelte industrier – inden den får varige konsekvenser for dansk industrieksport som helhed. Lykkes det ikke, kan man måske trøste sig med, at den typiske industritoldsats i fellestariffen som resultat af Kennedy-runden vil blive reduceret fra ca. 15 pct. til 8-10 pct., dvs. en toldmur, der skulle være noget lettere at forcere.

Bortset fra de før nævnte brancher synes den største risiko at være konkurrencen fra visse udenlandske masseproducerede varer – f.eks. forbrugsvarer som konserver – hvor den tilsvarende produktion i Danmark gennemgående foregår i langt mindre enheder. For at klare sig i konkurrencen må der i sådanne brancher formentlig ske en betydelig koncentration af produktionen. Det vil nødvendiggøre en strukturrationalisering, der vil kunne kræve betydelige kapitalbeløb. Forhåbentlig vil denne kapital kunne skaffes bl.a. gennem kapitaloverførsler fra udlandet i kraft af liberaliseringen af kapitalbevægelserne og af etableringsforholdene. Muligvis må dansk industri ligesom mange steder i udlandet opgive selv at eje grund og bygninger for at kunne finansiere større kapitalanlæg.

Også på andre punkter vil dansk eksportindustri særlige struktur med de mange små og mellemstore virksomheder kunne skabe problemer. Vi kender allerede Danmarks vanskeligheder med at deltage i FN-licitationer om udviklingsprojekter, hvor det gælder leverancer af hele fabriksanlæg. Det er næsten kun på et enkelt område – cementfabrikker – vi kan være med som hovedleverandør; på andre områder har man ofte ikke den fornødne tillid til vor tekniske og finansielle styrke. Som medlem af fællesmarkedet og bidragyder til udviklingsfonden skulle vi gerne kunne skaffe os en rimelig andel af de udliciterede projekter. Noget lignende gælder ofte leverancer af fabriksanlæg til Østeuropa. De bilaterale handelsaftaler med Østeuropa, der hidtil har sikret visse dele af dansk industrieksport, kan på længere sigt næppe opretholdes i et udvidet fællesmarked. Tværtimod må vi forberede os på at konkurrere på lige fod både med hensyn til pris og kreditvilkår, ikke mindst når det drejer sig om større anlæg.

Selv for de store engelske, tyske og franske virksomheder kniber det i dag med at følge med i den teknologiske udvikling. Det gælder f.eks. visse dele af den kemiske og af den elektrotekniske industri. Resultatet har været en betydelig industriel integration i de store lande, og man vil formentlig snart nå det punkt, hvor integrationen *over* grænserne også tager fart. På visse områder vil research på fællesskabsbasis eller med fællesskabstilskud muligvis være den eneste mulighed for at få råd til at følge med i udviklingen. Det er forsøgt uden alt for stort held af EURATOM på atomforskningens område, men vil muligvis kunne forsøges med større held f.eks. inden for computerindustrien og flyvemaskinindustrien. Et sådant samarbejde vil åbne muligheder for dansk industri for at følge med og eventuelt på licens-

basis få andel i de opnåede forsøgsresultater. Er man ikke med på denne måde, risikerer man, at forsøgsresultaterne og hele den såkaldte »spin-off«, der kan være af stor teknologisk værdi, monopoliseres af de store landes virksomheder.

En vis koncentration af industrien her i landet forekommer derfor ønskelig. I første omgang vil koncentrationen formentlig især blive aktuel på national eller nordisk basis, på lidt længere sigt måske også på fællesskabsbasis. Endnu har der imidlertid kun været sporadiske tendenser i denne retning i EEC.

Fremtidsudsigterne for dansk landbrug er lettere og mere taknemmelige at vurdere. Landbrugserhvervets nettogevinst (produktionsværdi ÷ udgifter) som medlem af fællesmarkedet i 1968 er anslået til ca. 1½ mld. kr., idet der er regnet med fælles priser på vore hovedlandbrugsvarer, der bortset fra svin og æg ligger 50-100 pct. over de nuværende danske producentpriser, og bygpriser, der kun ligger ca. 30 pct. højere. Samtidig er der regnet med bortfald af kontantstøtte til landbruget på 4-500 mill. kr.

En anden beregning er landbrugets valutagevinst ved dansk medlemskab, men beløbet bliver tilfældigvis det samme: 1½ mld. kr. Henved 500 mill. kr. af en samlet forøgelse på 2,4 mld. kr. af landbrugets produktionsværdi skyldes højere priser på hjemmemarkedet. Resten, ca. 1,9 mld. kr., svarer til den forøgede eksportværdi. Trækkes herfra danske overførsler til EEC's landbrugsfond på henved 400 mill. kr., når man til valutagevinsten på 1,5 mld. kr.

Med andre ord: landbruget får lov til at beholde den bytteforholdsgevinst, der opnås ved, at de Seks og især England kommer til at betale fuld pris for danske landbrugsvarer, i stedet for som hidtil at blive subsidieret af de danske skatteydere og forbrugere. De danske skatteydere sparer en kontantstøtte på ca. ½ mld. kr. til landbruget, men til gengæld må de danske forbrugere betale et tilsvarende beløb i højere hjemmemarkedspriser.

Herudover må man uanset den høje selvforsyningsgrad for landbrugsvarer i EEC kunne regne med en ikke ganske uvæsentlig eksportstigning til fællesmarkedslandene på grund af de forbedrede muligheder i et frit marked for de mest effektive producenter. Det gælder især eksporten af æg, fjerkræ, ost og oksekød, medens importen af frugt og grønsager – bortset fra visse specialprodukter – formentlig vil stige på bekostning af den danske produktion.

Det spørgsmål er ofte blevet rejst, om den fælles landbrugspolitik vil kunne opretholdes. På lidt længere sigt er det muligt, at der i kraft af de høje producentpriser i fællesmarkedet, der af politiske grunde vanskeligt igen kan nedsættes, vil blive oparbejdet betydelige overskud. For æg, fjerkræ, ost og kalvekød vil markedspriserne efter de nugældende ordninger kunne falde og dermed regulere produktionen. Men for de fleste andre land-

brugsvarer skal der foretages interventionsopkøb på det høje prisniveau. Hvis ikke omkostningerne efterhånden får lov til at stige mere end de fælles markedspriser, således at profitmarginen og dermed produktionen reduceres, kan det blive vanskeligt at komme af med sådanne overskud; eksportmulighederne for fødevarer af vesteuropæisk art og kvalitet vil normalt være begrænsede. Hvis de fælles finansieringsudgifter inden for landbrugssektoren, der allerede er ved at blive en kilde til bekymring for de Seks' finansministre, bliver endnu større gennem betydelige interventionsopkøb, er det muligt, at man må overveje en kvantitativ begrænsning af interventionskøbene og af adgangen til eksportrestitutioner, således at overskud *udover* kvoterne kun afregnes til den eksportpris, der kan opnås.

Uanset hvordan det går, skulle systemet i den fælles landbrugspolitik: fri konkurrence i et stort, lukket marked på et højt prisniveau, give relativt effektive producenter som de danske muligheder for eksportforøgelse. Da den formentlig stort set vil kunne finde sted inden for den eksisterende kapacitet og uden forøgelse af arbejdsstyrken, vil der fra et nationaløkonomisk synspunkt næppe være betænkeligheder herved. Desuden sker der vel ingen større skade ved, at afvandringen fra landbruget og strukturrationaliseringen sker i et langsommere tempo end hidtil.

Man må gøre sig klart, at mulighederne for at føre en selvstændig økonomisk politik som fællesskabsmedlem vil blive relativt begrænsede. Der må uundgåeligt ske en ændring af kreditpolitikens muligheder, når kapitalbevægelserne liberaliseres. Man vil vanskeligere kunne søge at begrænse aktiviteten gennem store diskontoforhøjelser uden samtidig at forårsage en betydelig kapitaltilstrømning. De kvantitative kreditbegrænsningsmidler vil derfor formentlig få stigende betydning. Mulighederne for en selvstændig finanspolitik vil fortsat være til stede, men de vil blive mindre, *når* der i 1970 indføres fælles merværdiafgift – formentlig med en sats på 14-15 pct. – *når* punktskatterne efterhånden skal harmoniseres, for at man kan ophæve grænsekontrollen, og *når* reglerne for selskabsskatter engang skal gøres fælles. Tilbage under fuld national kontrol bliver da kun de personlige skatter.

Jeg vil ikke gøre mange bemærkninger om de velkendte problemer om udenlandsk arbejdskraft og kapital. Intet tyder på, at arbejdskraft udefra vil komme, med mindre der gøres noget specielt derfor fra de enkelte arbejdsgivers side. Omfanget af arbejdskraftens vandringer er sikkert i dag i højere grad bestemt af efterspørgerne end af udbyderne, for hvem trægheden med hensyn til bolig, sprog, klima osv. tilsyneladende spiller en ret afgørende rolle. Med hensyn til frygten for udenlandsk »monopolkapital« har der mig bekendt ikke i fællesmarkedet været et eneste eksempel på udenlandske opkøb af konkurrerende virksomheder med henblik på lukning; ikke engang den tilsigtede og hensigtsmæssige integration over grænserne

er – som nævnt – endnu rigtig begyndt. Heller ikke frygten for ikke at kunne opretholde vor sociallovgivning er reelt begrundet; der tilsigtes fortsat ingen fælles socialpolitik i EEC. Man har kun gennemført regler om socialforsikringer for vandrende arbejdere.

Frygten for ikke at kunne bevare dansk jord på danske hænder er som bekendt også meget udbredt. Den er imidlertid ikke særlig berettiget. Rom-traktaten indeholder ingen selvstændige regler om erhvervelse af fast ejendom. Spørgsmålet må ses i lyset af Rom-traktatens regler om andre forhold, som indirekte berører erhvervelse af fast ejendom. De afgørende regler i så henseende er traktatens bestemmelser om etableringsret, dvs. adgangen til at nedsætte sig som erhvervsdrivende.

Heraf følger for det første, at erhvervelse af fast ejendom til ikke-erhvervs-mæssige formål falder uden for Rom-traktaten. For det andet betyder det, at adgangen til at erhverve fast ejendom kun skal liberaliseres i det omfang, etableringsretten liberaliseres.

Praksis i henhold til 1959-loven om erhvervelse af fast ejendom er allerede meget liberal for så vidt angår etablering inden for industri, handel og håndværk ved bosættelse her i landet. Der skulle derfor ikke på dette område rejse sig problemer ved Danmarks indtræden i EEC, idet 1959-loven let kan praktiseres således, at den kan opfylde alle EEC's etableringsmæssige krav.

Liberalisering af etableringsretten inden for landbrugserhvervet er inden for EEC hidtil kun blevet gennemført på meget begrænsede områder, nemlig med hensyn til ødegårde samt med hensyn til landbrugsmedhjælpere, der i mindst to år uden afbrydelse har været beskæftiget i et andet medlemsland end deres hjemland. Rom-traktaten bestemmer udtrykkeligt, at adgangen til at erhverve landbrugsjord i etableringsøjemed alene skal gennemføres i det omfang, man ikke krænker de særlige hensyn, der gælder inden for landbruget, herunder landbrugets sociale struktur samt de strukturelle og naturbetingede forskelle mellem de forskellige landbrugsområder. Der er grund til at antage, at adgangen til at erhverve fast ejendom som følge heraf vil blive gennemført på en anden og mindre vidtgående måde inden for landbruget end inden for andre erhverv.

Da man i 1963 her i landet drøftede gennemførelsen af en række jordlove, forelå der ikke mange oplysninger om den fremtidige udvikling på landbrugsområdet i EEC. Dette førte til forslaget om bopælspligt på landbrugsejendomme og forkøbsret. Disse bestemmelser, som med henblik på dansk indtræden i EEC måtte udformes ikke-diskriminatorisk, dvs. således at de også gjaldt danske statsborgere, fandt som bekendt ikke støtte i den danske befolkning. De senere års erfaringer giver imidlertid grund til at antage, at der næppe vil være behov for sådanne regler. Adgangen til at erhverve landbrugsjord er ikke blevet liberaliseret i EEC bortset fra de nævnte specielle

områder og kan i betragtning af de hensyn, der gør sig gældende også inden for EEC's nuværende medlemskredse, ikke forventes liberaliseret i samme omfang som adgangen til at erhverve jord til andre erhvervsmæssige formål.

Et andet spørgsmål er erhvervelse af rekreative områder til erhvervsmæssig udnyttelse, som principielt er omfattet af EEC-reglerne. Her er der sikkert behov for en dansk lovgivning til beskyttelse af de danske naturværdier mod uønsket erhvervsmæssig udnyttelse fra såvel danske som andre landes statsborgeres side.

Jeg vil ikke fortabe mig i andre enkeltheder i rapporten, men blot til sidst nævne, at man med hensyn til gennemførelsen af Rom-traktaten og fællesmarkedsforordningerne er indstillet på at foreslå selve traktaten og forordningerne ophøjet til lov med bindende virkning for danske myndigheder og borgere i det omfang, den retter sig direkte til dem. Det vil spare Folketinget og administrationen for meget kompliceret lovgivningsarbejde. Nogle problemer vil måske på denne måde blive overvæltet på borgerne og ikke mindst advokater og domstole, men nettoresultatet vil sikkert blive en betydelig gevinst.

Den hidtil stedfundne debat tyder på, at hele fællesmarkedsspørgsmålet i de senere år i nogen grad er blevet afdramatiseret, og at man i venteperioden fra 1963 til nu til dels har vænnet sig til tanken om dansk medlemskab, hvad enten det accepteres som en nødvendighed eller med begejstring. Forhåbentlig skyldes det ikke blot træthed og opgivenesshed over for en uafvendelig udvikling, men en erkendelse af, at de mange problemer, man forudså i 1961, på baggrund af de gjorte erfaringer har vist sig at være af noget spøgelsesagtig karakter. Jeg tror, at den fremtidige udvikling inden for EEC yderligere vil bekræfte denne opfattelse.